

Dr Željko Mirkov
Osnovno javno tužilaštvo u Kikindi

KRIMINALISTIČKA PRAVILA O SASLUŠANJU OKRIVLJENOG OD STRANE PREDSTAVNIKA POLICIJE ILI JAVNOG TUŽILAŠTVA KROZ FAZE IZVOĐENJA OVE DOKAZNE RADNJE*

SAŽETAK: Saslušanje okrivljenog je značajna dokazna radnja regulisana odredbama Zakonika o krivičnom postupku (čl. 85–90).

U kontekstu teme, bavićemo se procesnim situacijama kada se tokom saslušanja osumnjičenog primenjuju pravila o saslušanju okrivljenog kao dokazne radnje. Prvo, radi se o mogućnosti da osumnjičeni još tokom predistražnog postupka od strane predstavnika policije ili javnog tužilaštva bude saslušan po pravilima o saslušanju okrivljenog. Ovo je moguće samo izuzetno, pod određenim uslovima: da osumnjičeni pristane da da iskaz i da su i pristanak i iskaz dati u prisustvu branioca (čl. 289. st. 4. ZKP-a). Drugo, odredbe o saslušanju okrivljenog primeniće javni tužilac uvek kada osumnjičenog saslušava tokom trajanja istrage (čl. 300. st. 1. ZKP-a). Treće, ove odredbe se primenjuju i kada javni tužilac saslušava osumnjičenog u skraćenom postupku, kada se ne sprovodi istraga, već samo određene dokazne radnje (čl. 499. st. 2. ZKP-a).

Uopšteno posmatrano, proces saslušanja okrivljenog prolazi kroz tri stadijuma, što je opredelilo strukturu rada. Cilj rada je da prikaže kriminalistička pravila o saslušanju osumnjičenog lica od strane policije ili javnog tužilaštva, u situacijama kada se ovo saslu-

---

* Rad je primljen 19. 1. 2020, a prihvaćen je za objavljivanje 12. 3. 2020. godine.

šanje obavlja kao dokazna radnja u skladu s odredbama Zakonika o krivičnom postupku.

Ključne reči: saslušanje osumnjičenog, okrivljeni, dokazna radnja, faze saslušanja, kriminalistička pravila

UVODNE NAPOMENE

Kriminalistika ne izučava samo taktička i tehnička pravila preduzimanja operativno-taktičkih radnji i mera koje preduzima policija u predistražnom postupku, već i taktiku i tehniku sprovođenja dokaznih radnji koje primenjuju krivičnoprocesni subjekti u okviru krivičnog postupka.¹ Stoga je neminovna primena kriminalističkih pravila i savremenih dostignuća kriminalistike tokom prikupljanja, obrade i vrednovanja dokaza radi razjašnjavanja okolnosti pod kojima je učinjeno krivično delo. Na polju personalnih dokaza, od posebnog značaja su pravila kriminalističke taktike koja sadrže opšta pravila koja se odnose na pribavljanje iskaza okrivljenog, kao i pravila kriminalističke metodike koja sadrže posebne smernice tokom saslušanja okrivljenog kod konkretnih krivičnih dela. *Conditio sine qua non* korišćenja iskaza okrivljenog kao dokaza jeste da su primenjena kriminalistička pravila tokom njegovog pribavljanja bila u skladu s odredbama Zakonika o krivičnom postupku.² U suprotnom, ponašanje organa postupka je nezakonito, pa samim tim i dokaz pribavljen na ovaj način je dokaz na kojem se ne može zasnivati sudska presuda.³

U tom smislu, nužno je ukazati i na prava okrivljenog u krivičnom postupku koja se mogu grupisati u tri celine:

- a) pravo da se smatra nevinim sve dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda (pretpostavka nevinosti okrivljenog);
- b) pravo na odbranu i
- c) pravo na pravično suđenje.⁴

---

¹ Simonović, B. (2015). Kriminalistika i unapređenje stručnosti krivičnoprocesnih subjekata. *Revija za kriminologiju i krivično pravo* 53 (1), 15.

² U daljem tekstu: ZKP, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014. i 35/2019.

³ Tipičan primer priznanja datog usled psihičke i fizičke torture je slučaj Z. B. koji je na kraju oslobođen optužbe za ubistvo V. N. On je za vreme istrage boravio u istražnom zatvoru u Novom Sadu, iako je istragu vodio Okružni sud u Sremskoj Mitrovici, što je stvorilo prostor za niz nedozvoljenih pritisaka. Sve je to rezultiralo priznanjem datim pred istražnim sudijom, koje je posle opozvano. Za detaljan prikaz toka ovog slučaja, v.: Markičević, A. (1994). Anatomija lažnog priznanja. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 66 (1–2), 37–59.

⁴ Škulić, M. (2014). *Krivično procesno pravo*. Beograd: Pravni fakultet, 124.

Segment prava na odbranu podrazumeva više procesnih prava koja utiču na položaj okrivljenog u krivičnom postupku. Tako, okrivljeni u smislu odredbe čl. 68. ZKP-a ima pravo da:

a) u najkraćem roku, a uvek pre prvog saslušanja, detaljno i na jeziku koji razume bude obavješten o delu koje mu se stavlja na teret, o prirodi i razlozima optužbe, kao i da sve što izjavi može da bude korišćeno kao dokaz u postupku;

b) ništa ne izjavi, uskrati odgovor na pojedino pitanje, slobodno iznese svoju odbranu, prizna ili ne prizna krivicu;

c) se brani sam ili uz stručnu pomoć branioca u skladu s odredbama ZKP-a;

d) njegovom saslušanju prisustvuje branilac;

e) u najkraćem mogućem roku bude izveden pred sud i da mu bude suđeno nepristrasno, pravično i u razumnom roku;

f) neposredno pre prvog saslušanja pročita krivičnu prijavu, zapisnik o uviđaju i nalaz i mišljenje veštaka;

g) mu se osigura dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;

h) razmatra spise i razgleda predmete koji služe kao dokaz;

i) prikuplja dokaze za svoju odbranu;

j) se izjasni o svim činjenicama i dokazima koji ga terete i da iznosi činjenice i dokaze u svoju korist, da ispituje svedoke optužbe i zahteva da se, pod istim uslovima kao svedoci optužbe, u njegovom prisustvu ispituju svedoci odbrane;

k) koristi pravna sredstva i pravne lekove i

l) preduzima druge radnje kada je to određeno ZKP-om.

Uopšteno gledano, tokom saslušanja okrivljenog mogu se uočiti tri stadijuma. Prvi, podrazumeva početak saslušanja i sastoji se iz tri faze koje čine uspostavljanje kontakta s okrivljenim, zatim pribavljanje ličnih podataka od okrivljenog i, na kraju, predočavanje okrivljenom navoda o krivičnom delu za koje se tereti, njegovim pravima i obavezama. Drugi stadijum se odnosi na sam tok davanja iskaza o krivičnom delu koje se okrivljenom stavlja na teret i čine ga faza neometanog izlaganja okrivljenog i faza postavljanja pitanja okrivljenom. Registrovanje iskaza i završetak saslušanja predstavlja treći stadijum ove dokazne radnje.

Saslušanje osumnjičenog u predistražnom postupku ima u osnovi ista taktička i etička obeležja i obavlja se u suštini po istim pravilima kao i saslu-

šanje okrivljenog u krivičnom postupku.⁵ Stoga su taktička pravila izložena u ovom radu primenjiva kako prilikom pribavljanja izjave osumnjičenog od strane policije koja nema svojstvo dokaza, tako i u situacijama kada se osumnjičeni sasluša prema pravilima ZKP-a o saslušanju okrivljenog.

Na početku, ukazujemo i na dve bitne terminološke napomene: prvo, izraz „ispitivač” koji je korišćen u nastavku rada odnosi se na postupajućeg policijskog službenika ili na predstavnika tužilaštva; drugo, izraz „okrivljeni” je korišćen u skladu s odredbom čl. 2. st. 1. t. 2. ZKP-a, tj. kao opšti pojam koji se koristi i za osumnjičenog.

POČETAK SASLUŠANJA

Uspostavljanje kontakta s okrivljenim

Prvo saslušanje je od odlučujuće važnosti, jer u tom trenutku kod okrivljenog obično ne postoji još neki čvrsti odbrambeni mehanizam.⁶

Prilikom prvog kontakta s okrivljenim treba imati u vidu da su okrivljeni i ispitivač dve strane s različitim interesima. S jedne strane je ispitivač, kao predstavnik državnog organa koji ima za cilj utvrđivanje svih činjenica i okolnosti pod kojima je krivično delo učinjeno, pa i onih koje pogoduju okrivljenom. S druge strane je okrivljeni, koji po pravilu u ispitivaču vidi suparnika, što kod njega na samom početku može da probudi nagon za odbranom. U zavisnosti od vrste krivičnog dela, okrivljeni u ispitivaču vidi predstavnika države, lice koje zadire u njegovu privatnost, koje ga ispituje o stvarima koje ga se ne tiču ili koje, radeći na konkretnom slučaju, može da otkrije i njegova druga krivična dela.

Psihološki doživljaj okrivljenog povodom kontakta s organima postupka se može kretati od šoka osobe s osećanjem krivice, do indiferentnosti recidiviste: po pravilu, psihološki pritisci su posebno intenzivni u predistražnom i istražnom postupku, dok u postupku optuženja i presuđenja dolazi do adaptacije i konsolidacije okrivljenog, budući da postaje nešto sigurniji u mogućí ishod presude.⁷

Po pravilu, ispitivač je prva osoba koju će okrivljeni ugledati prilikom ulaska u kancelariju u kojoj će se obaviti saslušanje, pa ovaj prvi utisak i kon-

---

⁵ Simonović, B. (1997). *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*. Kragujevac: Pravni fakultet, 119; Ivanović, Z., Valentina, B. (2016). *Taktika obezbeđivanja iskaza*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, 204.

⁶ Vodinelić, V. (1996). *Kriminalistika*. Beograd: Zavod za udžbenike, 241.

⁷ Bošković, M., Perić, S. (2018). *Kriminalistička psihologija: Priručnik za prikupljanje ličnih dokaza*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu – Centar za multidisciplinarnu studije forenzike „Dr Arčibald Rajs”, 177.

takt mogu biti od presudnog značaja prilikom dalje komunikacije. Jedno od kriminalističkih pravila prilikom prvog kontakta s okrivljenim tiče se držanja ispitivača. Ispitivač u kontaktu s okrivljenim treba da zauzme tzv. otvoreno držanje tela. Glavne karakteristike ovog držanja podrazumevaju stav ispitivača koji će ruke držati paralelno s telom, ukoliko stoji, ili na naslonu od stolice, ukoliko je u sedećem položaju. Ispitivač ne treba da drži prekrštene noge i ruke ili da „lomi” prste, dok se u pogledu facijalne ekspresije podrazumeva ozbiljan izraz lica u skladu sa situacijom, ali ne i namršteno lice ili pravljenje nervoznih pokreta. Postoji shvatanje da je težnja podređenih osoba da imitiraju neverbalno ponašanje dominantnih pojedinaca. Tako i okrivljeni može podsvesno početi da se prilagođava stavu ispitivača ili da podražava njegov stav. Iskreni otvoreni stav tela će biti podsvesna poruka okrivljenom, koja može dovesti do toga da se okrivljeni lakše otvori prema ispitivaču i uspostavi odnos sa njim. Ključna stvar je u doslednosti neverbalnog i verbalnog držanja ispitivača.⁸

U kriminalistici se naglašava da uspeh ili neuspeh saslušanja zavisi od kontakta uspostavljenog u prva tri minuta od stupanja ispitivane osobe u prostoriju gde će se od nje uzeti iskaz.⁹

Pojedini autori preporučuju da ispitivač treba da se rukuje s okrivljenim i predstavi mu se punim imenom i prezimenom¹⁰, ali u pogledu rukovanja u teoriji ima i suprotnih mišljenja.¹¹ Smatramo da ovaj gest treba praktikovati samo ukoliko okrivljeni prvi pruži ruku ispitivaču, te da nije ispitivač taj koji treba da inicira rukovanje. Rukovanje s okrivljenim može otkriti prisustvo nerove i uzbuđenja kod okrivljenog, na primer, ukoliko su mu dlanovi hladni ili znojavi, ili pak može ukazati na karakter okrivljenog u zavisnosti od jačine stiska ruke.¹² Mišljenja smo da je na strani ispitivača sasvim dovoljno korektno držanje i srdačan pozdrav, uz zahvalnost što se okrivljeni odazvao pozivu u određeno vreme. Ispitivač treba odmah da uputi okrivljenog da sedne i da mu pokaže za to namenjenu stolicu, kako bi izbegao da okrivljeni sam pogledom traži mesto koje mu je namenjeno, što uz prvi kontakt s ispitivačem i približavanje trenutka iznošenja odbrane, može povećati zbunjenost kod okrivljenog. Ispitivač treba da pokaže mesto na koje okrivljeni može da odloži svoje stvari, što može biti dobra prilika da se porazgovora o neutralnim temama koje nisu

⁸ Gordon, N., Fleisher, W. (2006). *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*. London: Elsevier, 41.

⁹ Gross-Gerds (1978); navedeno prema: Simonović, B. (1997). *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*. Kragujevac: Pravni fakultet, 126.

¹⁰ Simonović, B. (1997). *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*. Kragujevac: Pravni fakultet, 126.

¹¹ Milić, N. (2006). *Policijsko saslušanje osumnjičenog*. Beograd: Policijska akademija, 95.

¹² Iako bi se moglo reći da se radi o pomalo stereotipnom mišljenju da jak stisak ruke prilikom rukovanja odražava jak karakter i otvorenu ličnost (i obratno), gotovo je nesporno da način rukovanja ostavlja utisak na druge osobe prilikom kontakta.

u vezi s krivičnim delom koje se okrivljenom stavlja na teret. Ipak, razgovoru o neutralnim temama treba pristupiti s merom i oprezom. Tako su u stranoj literaturi zabeleženi primeri „veštačkih” razgovora koji su policijski službenici počinjali sa „Recite mi nešto o sebi”, što je kod okrivljenih izazivalo zbunjenoost i neugodnost. Drugi su u cilju postizanja neformalne atmosfere posezali za temama u vezi sa suprugama, devojkama, pa čak i kućnim ljubimcima.¹³

Kako navodi Milić,¹⁴ pitanja koja se postavljaju u ovom uvodnom delu saslušanja deluju trojako: prvo, omogućavaju ispitivaču da uspostavi autoritet, tj. osumnjičenom se stavlja do znanja da je ispitivač taj koji postavlja pitanja, a da se od njega očekuje da daje odgovore; drugo, ispitivač dolazi do informacija koje će mu pomoći da lakše uspostavi poverenje s okrivljenim; treće, pružaju uvid u tzv. kontrolni model ponašanja,¹⁵ tj. normalno, uobičajeno ponašanje okrivljenog.

Prema okrivljenom treba izbegavati preterano zvanično, strogo, a posebno uvredljivo, prezrivo, zajedljivo i bahato postupanje, uz upotrebu izraza kao što su zločinac, bandit, pokvarenjak, kriminalac, jer to stvara odbojnost, prkos i inat na strani okrivljenog.¹⁶ Ovakvo postupanje ima dvostruku posledicu: s jedne strane je taktički pogrešno, jer kod okrivljenog može da izazove navedene emocije i negativan stav prema ispitivaču, dok je s druge strane i protivno odredbi ZKP-a koja propisuje da se okrivljeni saslušava s pristojnošću i uz puno poštovanje njegove ličnosti (čl. 86 st. 1).¹⁷ Takođe, treba izbegavati i reči koje izražavaju suštinu krivičnog dela, ali na način koji bi kod okrivljenog izazvao dodatni šok, kao što su npr. reči „ubio”, „ukrao” i slično, već naći sinonime koji u okrivljenom neće u tolikoj meri uticati na psihu okrivljenog, kao što su „udario”, „pucao”, „oduzeo” i slično.

---

¹³ Baldwin, J. (1993). Police interview techniques. Establishing truth or proof?. *British journal of criminology* 33 (3), 337.

¹⁴ Milić, N. (2006). *Policijsko saslušanje osumnjičenog*. Beograd: Policijska akademija, 96.

¹⁵ Radi se o normalnom, uobičajenom verbalnom i neverbalnom ponašanju koje se ispoljava kada osumnjičeni nije pod stresom, pritiskom, kada nema razloga da strahuje za svoju budućnost, odnosno kad nije pod uticajem bilo kakvih faktora koji mogu uticati na promenu njegovog ponašanja (Milić, N. (2005). Simptomatska slika osumnjičenog tokom procesa saslušanja. *Bezbednost* 47 (2), 275–276). Opširnije o formama neverbalne komunikacije, v.: Bošković, M., Perić, S. (2018). *Kriminalistička psihologija: Priručnik za prikupljanje ličnih dokaza*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu – Centar za multidisciplinarnu studiju forenzike „Dr Arčibald Rajs”, 287–293.

¹⁶ Krivokapić, V., Žarković, M., Simonović, B. (2003). *Kriminalistička taktika*. Beograd: VŠUP, 333.

¹⁷ Da u težnji za efikasnošću krivičnog postupka ne bi došlo do kršenja procesnih prava okrivljenog, ZKP predviđa dokazne zabrane u pogledu načina pribavljanja dokaza: tokom krivičnog postupka za preduzimanje svih dokaznih radnji, pa i saslušanje okrivljenog, važe humanističko i etičko načelo (Stanković, D. (1985). Da li i kada iznuđeno priznanje okrivljenika predstavlja dokaz u krivičnom postupku. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 57 (4), 17).

Uzimanje ličnih podataka od okrivljenog

Upoznavanje ličnosti okrivljenog je neophodno kako bi se s njim uspostavio što celishodniji odnos i stvorio jedan od uslova za uspeh saslušanja.¹⁸

Postavljanje pitanja okrivljenom u cilju prikupljanja njegovih ličnih podataka je prilika ispitivača da dodatno uspostavi i produbi prvobitno ostvareni kontakt s okrivljenim. Stoga smatramo korisnim da upravo ispitivač bude taj koji će okrivljenog pitati za ove podatke, a ne prisutni zapisničar, jer bi se na taj način izgubio kontinuitet u kontaktu ispitivača i okrivljenog. Isto tako, ovakvo postupanje bi vodilo daljem spontanom uvođenju okrivljenog u proces saslušanja, tako da bi prethodni neformalni razgovor prilikom prvog kontakta sada polako dobijao na ozbiljnosti i sticao svoj formalni oblik u skladu sa pravilima ZKP-a.¹⁹

Lični podaci okrivljenog su prilika da ispitivač stekne uvid u niz životnih prilika okrivljenog. Na ovaj način ispitivač dobija podatke o njegovim ličnim, porodičnim i materijalnim prilikama, stepenu njegovog obrazovanja, ranijoj osuđivanosti i eventualnom postojanju drugih krivičnih postupaka koji se vode protiv okrivljenog.

Pitanja o materijalnim prilikama okrivljenog su od značaja, posebno ukoliko se radi o licima koja su izvršioci krivičnih dela protiv imovine. Loše imovinsko stanje često može upućivati na mogućnost da će okrivljeni nastaviti s izvršenjem krivičnih dela, što zajedno s nekim drugim okolnostima (na primer, višestruka osuđivanost) može biti osnov za određivanje pritvora. Naravno, ne mora da znači da će okrivljeni koji je spreman na laž o predmetu postupka biti iskren prilikom davanja ličnih podataka, ali ima okrivljenih koji su iskreni tokom celog postupka, pa i kada je to očigledno na njihovu štetu.²⁰

Pitanja o ranijoj osuđivanosti su idealna prilika da ispitivač već na samom početku stekne utisak o iskrenosti okrivljenog. Često okrivljeni nije siguran kojim sve podacima ispitivač raspolaže, pa tu okolnost može iskoristiti da dovede u zabludu ispitivača. Iz tog razloga je nužno da ispitivač već prilikom prvog saslušanja u spisima predmeta ima i izvod iz kaznene evidencije

¹⁸ Dimitrijević, D. (1972). *Krivično procesno pravo*. Beograd: Savremena administracija, 208.

¹⁹ Mirkov, Ž. (2016). *Pravni i psihološki aspekti iskaza okrivljenog*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija, 257.

²⁰ Navodimo jedan primer iz prakse kojem je prisustvovao autor ovog rada. Nakon što je protiv okrivljenog podneta krivična prijava zbog više krivičnih dela teške krađe iz čl. 204. st. 1. t. 1. KZ, a imajući u vidu njegovu višestruku osuđivanost, tužilac je istražnom sudiji predložio određivanje pritvora, zbog postojanja osobitih okolnosti koje ukazuju da će okrivljeni ponoviti krivično delo. Okrivljeni je na pitanje istražnog sudije da li je zaposlen i od čega se izdržava, dao neočekivan, ali očigledno iskren odgovor: „Od krađe.”

za okrivljenog, kako bi s jedne strane znao da li je okrivljeni iskren, a s druge strane ovaj podatak može biti koristan javnom tužiocu kako bi, na primer, u konkretnom slučaju već na prvom saslušanju okrivljenog razmotrio primenu instituta odlaganja krivičnog gonjenja.²¹ Lični podaci okrivljenog se uzimaju samo prilikom njegovog prvog saslušanja, dok se kasnije beleže samo nastale eventualne promene u pogledu ovih podataka. Ukoliko tih promena nema, konstatuje se da su podaci okrivljenog isti kao na zapisniku od datuma kada je okrivljeni prvi put saslušan.

Kao što nije u obavezi da odgovara na postavljena pitanja u pogledu krivičnog dela koje mu se stavlja na teret, okrivljeni ne mora da odgovara ni na pitanja koja se odnose na njegovu ličnost. U slučaju da okrivljeni odbije da odgovara na ova pitanja o sebi, organ postupka je dužan da te podatke pribavi na drugi način, mada se u tom slučaju prema okrivljenom mogu primeniti i druge mere: zabrana napuštanja stana ili pritvor.

Pređočavanje okrivljenom navoda o krivičnom delu za koje se tereti, njegovim pravima i obavezama

Da bi okrivljeni uspešno vršio funkciju odbrane mora mu biti pređočeno koje mu se krivično delo stavlja na teret, što podrazumeva saopštavanje činjeničnog opisa krivičnog dela, kao i njegove pravne kvalifikacije. Ova dužnost znači logičnu pretpostavku za vršenje odbrane okrivljenog.²² Stoga, prema odredbi čl. 68. st. 1. t. 1. ZKP-a, okrivljeni ima pravo da u najkraćem roku, a uvek pre prvog saslušanja, podrobno i na jeziku koji razume, bude obavješten o delu koje mu se stavlja na teret, o prirodi i razlozima optužbe, kao i da sve što izjavi može da bude korišćeno kao dokaz u postupku.

Osoba koja ispituje okrivljenog kao predstavnik organa postupka je dužna da pre prvog saslušanja okrivljenog pouči o pravima navedenim u odredbi čl. 68. st. 1. ZKP-a i to da ima pravo da:

- a) ništa ne izjavi, uskrati odgovor na pojedino pitanje, slobodno iznese svoju odbranu, prizna ili ne prizna krivicu (t. 2);
- b) se brani sam ili uz stručnu pomoć branioca u skladu s odredbama ovog zakonika (t. 3);
- c) njegovom saslušanju prisustvuje branilac (t. 4);
- d) neposredno pre prvog saslušanja pročita krivičnu prijavu, zapisnik o uviđaju i nalaz i mišljenje veštaka (t. 6).

---

²¹ Mirkov, Ž., *Pravni i psihološki aspekti iskaza okrivljenog*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija, 258.

²² Simić-Jekić, Z. (1983). *Krivično procesno pravo SFRJ*. Beograd: Privredna štampa, 228.

Sa stanovišta teme, značajna su prava okrivljenog predviđena t. 2. naveđenog člana, koja određuju vrstu iskaza za koju se okrivljeni može odlučiti u toku postupka. Tako se može desiti da okrivljeni:

- a) koristi pravo da se brani ćutanjem;
- b) odluči da dâ iskaz, s tim da ima pravo da odbije da odgovara na pojedina pitanja;
- c) slobodno iznese svoju odbranu, što znači da može koristiti i laž kao sredstvo svoje odbrane ili pak ukazivati na druga lica kao učinioce ili saizvršioce krivičnog dela, te opozvati ranije dato priznanje i
- d) može da prizna ili negira izvršenje krivičnog dela.

Dakle, kao javni oblici iskaza okrivljenog, mogu se javiti poricanje, priznanje, opoziv priznanja ili imenovanje saućesnika.

S druge strane, obaveze okrivljenog u krivičnom postupku su značajne, jer se odnose na obezbeđivanje njegovog prisustva tokom krivičnog postupka, budući da samo prisutni okrivljeni može da pruži svoj iskaz.

Ispitivač je dužan da okrivljenom predoči činjenični opis krivičnog dela i njegovu pravnu kvalifikaciju, te njegova prava i obaveze na način da ih okrivljeni što bolje razume. U tom smislu, ispitivač treba da ima u vidu stepen obrazovanja okrivljenog. Preporuka je da ispitivač pokuša da se prilagodi načinu izražavanja okrivljenog, a kada se radi o osobama slabijeg obrazovanja, da koristi jednostavne reći i rećenice.²³

DAVANJE ISKAZA OKRIVLJENOG

Faza neometanog izlaganja okrivljenog

Saslušanje okrivljenog treba da ima oblik razgovora (konverzacije). Između „razgovora o životopisu i ispita o okrivljenju ne treba praviti odsečne granice”²⁴.

U ovoj fazi, nakon što je okrivljenom predočeno za šta se tereti, te nakon što su mu predočena prava i dužnosti u postupku, okrivljenog treba pustiti da se u slobodnom izlaganju izjasni o svim okolnostima koje ga terete, ali i o onima koje mu služe za odbranu. Činjenica da zakonski tekst govori o *neometanom* izlaganju okrivljenog, ukazuje na to da ova faza saslušanja podrazumeva pasivnost ispitivača.²⁵ Naravno, ispitivač mora voditi računa da se u

²³ Hatherill, G. H. (1964). The means of interrogation. *Medico-Legal Journal*, 32 (3), 170.

²⁴ Vodinelić, V. (1996). *Kriminalistika*. Beograd: Zavod za udžbenike, 241.

²⁵ U ovoj fazi važi pravilo „Što manje ispitivač priča, dobija više informacija. Što manje ispitivač priča, dobija 'čistije' informacije” (Gordon, N., Fleisher, W. (2006). *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*. London: Elsevier, 35).

svom izlaganju okrivljeni drži predmeta optužbe i onoga što je objektivno relevantno, pa okrivljenom ne treba dozvoliti preopširnost i iskazivanje o onome što nije u vezi s postupkom. Ukazaćemo na jedan praktični aspekt saslušanja do kojeg može doći u ovom segmentu. Naime, iako u ovoj fazi postupka okrivljeni neometano pruža svoju odbranu, a pitanja ispitivača slede kasnije, smatramo da je određena aktivnost ispitivača ipak dozvoljena i nužna i to iz praktičnih razloga. Moguće je da okrivljeni u svom izlaganju sam spomene neku bitnu činjenicu, ali je ne obrazloži u dovoljnoj meri. Na primer, navede da je tačno da je udario oštećenog, ali ne navede na koji način, tj. da li otvorenom ili zatvorenom šakom ili u koji deo tela. Smatramo da je u ovoj situaciji aktivnost ispitivača dozvoljena, jer odmah razjašnjava okolnost koju je naveo sam okrivljeni. Ovakvo postupanje smatramo naročito opravdanim u krivičnim postupcima s elementima nasilja u kojima je došlo do fizičkog sukoba više lica ili je fizički sukob počinjao i smirivao se u više navrata. Naknadna pitanja na navedene okolnosti mogu opteretiti zapisnik i dovesti do toga da se kasnije od neometanog iskaza okrivljenog i naknadnih odgovora na pitanja teško sklopi logična i hronološka slika događaja. Tim pre, što pitanja okrivljenom ne postavlja samo ispitivač, već i druga lica koja imaju prava prisustvovanja dokaznim radnjama (branilac, oštećeni ili punomoćnik oštećenog). Smatramo da se ovakvim postupanjem ispitivača postiže pozitivan praktični efekat, dok se okrivljenom ne prekida tok misli, budući da se pitanje odnosi na okolnost o kojoj se okrivljeni već izjašnjavao.²⁶

Okrivljeni svoj iskaz daje u obliku pripovedanja. Prilikom pružanja odbrane može se koristiti svojim beleškama, ali je u literaturi sporno da li beleške mogu sadržati unapred pripremljenu odbranu koju će okrivljeni samo pročitati. ZKP o tome ništa ne govori. Prema jednom stanovištu, beleške mogu sadržati plan izlaganja iskaza, ali ne mogu sadržati koncept iskaza koji okrivljeni namerava da pruži.²⁷ Prema drugom mišljenju, okrivljeni bi bio uskraćen u mogućnosti da u neometanom izlaganju iznese svoju odbranu ako ne bi mogao da pročita prethodno pisano sastavljeni iskaz, jer se i takav iskaz daje usmeno.²⁸ Smatramo da nema smetnje da se okrivljenom dozvoli da pročita svoju odbranu, jer se elementi spontanosti u iskazivanju unose kroz naknadna pitanja ispitivača. Okolnost da je okrivljenom omogućeno da se koristi beleškama treba konstatovati zapisnički. Nesporno je da beleške treba dozvoliti kada je

---

²⁶ Mirkov, Ž. (2016). *Pravni i psihološki aspekti iskaza okrivljenog*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija, 261–262.

²⁷ Vasiljević, T., Grubač, M. (2002). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik, 187.

²⁸ Pavišić, navedeno prema: Ilić, G., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A. (2014). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik, 298.

u pitanju postupak s brojeanim podacima, imenima lica, spiskovima mesta, dokumenata, hronologijom događaja, podacima o datumima i slično.²⁹ U praksi će ovo najčešće biti slučaj u postupcima iz oblasti privrednog kriminala ili uopšte u postupcima u kojima okrivljeni predlaže veći broj svedoka. Takođe, ako je u predmetu vršeno knjigovodstveno ili tehničko veštačenje, onda je po pravilu potrebno dozvoliti okrivljenom da se koristi svojim beleškama.³⁰

Faza postavljanja pitanja okrivljenom

Faza postavljanja pitanja okrivljenom služi da se njegovo prvobitno slobodno izlaganje upotpuni i da se otklone nepreciznosti i nejasnoće. U ovoj fazi ispitivač iz prividno pasivne faze preuzima inicijativu i okrivljenom postavlja pitanja koja smatra relevantnim za razjašnjenje činjeničnog stanja. Preporuka je da se ispitivač u ovoj fazi služi beleškama koje je pravio dok je okrivljeni u neometanom izlaganju iznosio svoju odbranu. Na taj način ispitivač neće pod utiskom novih informacija koje okrivljeni bude iznosio zaboraviti da mu postavi pitanje o nekoj činjenici koju je propustio da iznese ili nije u potpunosti razjasnio.

Na početku saslušanja treba izbegavati pitanja na koja će okrivljeni da kaže „ne” zato što će mu nakon toga teško biti da kaže „da”.³¹ Tokom saslušanja treba izbegavati takvu formulaciju pitanja na koja će okrivljeni odgovarati samo potvrdno ili odrično (tzv. zatvoreni tip pitanja, closed-ended questions). Tako se dobijaju kratki odgovori koji u sebi ne sadrže veliki broj informacija. Cilj postavljanja pitanja u ovoj fazi saslušanja je razjašnjenje i upotpunjavanje iskaza okrivljenog datog u slobodnom izlaganju, pa ovu vrstu pitanja smatramo nepodobnom da u punoj meri ostvare tu svrhu.

Najbolji efekti prilikom saslušanja se postižu primenom tehnike postavljanja otvorenih pitanja (open-ended questions). Ova pitanja počinju rečima „ko?”, „gde?”, „šta?”, „kad?”, „kako?” i „zašto?” i na njih se ne može odgovoriti sa „da” i „ne”.³² Na ovaj način ispitivač ne govori ništa o tome šta želi da

²⁹ Vasiljević, T., Grubač, M. (2002). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik, 187.

³⁰ Petrić, B. (1986). *Komentar Zakona o krivičnom postupku (I knjiga)*. Beograd: Službeni list SFRJ, 433.

³¹ Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*. Kragujevac: Pravni fakultet, 188. Slično navodi i Ješke (Yeschke). Ovaj autor ističe da na početku saslušanja okrivljenog treba ohrabriti na davanje potvrdnih odgovora kako bi se na taj način opustio (Yeschke, C. (2004). *Interrogation: Achieving Confessions Using Permissible Persuasion*. Springfield: Charles C. Thomas, 64).

³² Yeschke, C. (2004). *Interrogation: Achieving Confessions Using Permissible Persuasion*. Springfield: Charles C. Thomas, 64–65.

čuje, već na pristojan način poručuje okrivljenom: „Zainteresovan sam, nastavite da pričate.”³³

Postoji više pojava oblika otvorenih pitanja.³⁴ Reflektivna pitanja (reflective questions) predstavljaju odraz prigovora okrivljenog i koriste se kada okrivljeni nije spreman da saraduje (na primer: „Neprijatno vam je da sada govorite o tome?”). Postavljanjem upućujućih pitanja (directive questions) okrivljeni se usmerava u pravcu činjenice oko koje postoji saglasnost s ispitivačem (na primer: „Želite da razjasnimo ovu stvar, zar ne?”). Direktna pitanja (direct questions) su korisna, jer se njima okrivljeni podstiče na reakciju, budući da su usmerena neposredno na temu koju treba razjasniti. Indirektna pitanja (indirect questions) su korisna kada ispitivač pomaže okrivljenom da sačuva obraz, ohrabrujući ga da racionalizuje svoje ponašanje. Postavljaju se kroz, na primer, frazu: „Svi mislimo da...” i omogućavaju okrivljenom da iznese svoje misli, potrebe i vrednosti. Složenim i detaljnim pitanjima (complex and detailed questions) se postiže da se proveri tok misli okrivljenog i utvrdi stepen tenzije koju pokazuje prilikom odgovora, tj. da li pokazuje reakcije koje bi trebalo da poseduje nevinna osoba. Detaljnim pitanjima se i konkretizuje iskaz okrivljenog u pogledu razjašnjavanja svih subjektivnih i objektivnih okolnosti dela (motiv, cilj, pripremne radnje, put dolaska, način izvršenja, mesto sakrivanja oruđa krivičnog dela i plena, put i način odlaska sa lica mesta itd.).³⁵ Pitanja koja utiču na samoprocenu okrivljenog (self-appraisal questions) pomažu da ispitivač stekne bolju sliku o potrebama i razmišljanjima okrivljenog, pa na taj način ova pitanja mogu doprineti da se uvide nejasnoće u iskazu i uzbuđenje kod okrivljenog. Okrivljeni koji namerava da obmane ispitivača mora prvo da smisli odgovor, pa da proceni da li je takav odgovor prikladan i da li zvuči prihvatljivo, pa ukoliko to nije slučaj, mora da smisli novu priču i saopšti je, pri tome radeći sve ove stvari istovremeno. Odvraćajuća pitanja (diversion questions) imaju dva cilja: prvi, da se misli okrivljenog skrenu s teme koja kod njega stvara nervozu i, drugi, da se uspostavi bliža veza s ispitivačem. Ova vrsta pitanja se preporučuje u razgovoru s okrivljenima koji su veoma emotivni tipovi ličnosti. Sugestivna pitanja (leading questions) u sebi sadrže pretpostavku, izjavu i otvoreno pitanje. Na primer: „Koliko čujem, prošlog leta ste imali problema na poslu?” U našem pravu, izričito je zabranje-

---

³³ Grupa autora: The Staff of the Law-Medicine Center (1962). *Criminal Investigation and Interrogation*. S. R. Gerber, O. Schroeder (Eds.). Cincinnati: The W. H. Anderson Company, 265.

³⁴ Vrste otvorenih pitanja u nastavku su izložena prema: Yeschke, C. (2004). *Interrogation: Achieving Confessions Using Permissible Persuasion*. Springfield: Charles C. Thomas, 64–68.

³⁵ Simonović, B. (1997). *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*. Kragujevac: Pravni fakultet, 132.

no okrivljenom postavljati sugestivna i kaptiozna pitanja. Upotreba ove vrste pitanja tokom saslušanja bi vodila ka tome da se dobijeni odgovori smatraju nezakonitim dokazima i ne bi mogli biti korišćeni u krivičnom postupku.³⁶

Tokom saslušanja, ispitivač treba što manje da govori. Saslušanje pri kojem ispitivač govori više od okrivljenog taktički je pogrešno postavljeno.³⁷ Smatra se da se saslušanje odvija idealno ukoliko ispitanik priča 70 %, a ispitivač 30 % vremena.³⁸

Prilikom postavljanja pitanja nužno je pridržavati se sledećih pravila:

- a) od lakšeg ka težem;
- b) od jednostavnijeg ka složenom;
- c) od opšteg ka posebnom;
- d) kratka i jasna pitanja;
- e) jedno pitanje za jednu indiciju;
- f) držati se činjenica i podataka, a ne utisaka, mišljenja i uverenja;
- g) ispitivanje početi otvorenim pitanjima;
- h) motiv i odgovor na pitanje „zašto?” ostaviti za kraj razgovora;
- i) ključna pitanja postaviti onda kada je ispitanik u stanju da daje odgovore na njih.³⁹

Nakon faze postavljanja pitanja i datih odgovora, iskaz okrivljenog je kompletan: okrivljeni je u slobodnom izlaganju izneo svoju odbranu, a dodatnim pitanjima su dopunjene praznine koje je ispitivač smatrao bitnim za razjašnjenje svih okolnosti kritičnog događaja. Ukoliko je ova faza saslušanja okrivljenog pravilno sprovedena, ispitivač se nalazi u situaciji da poseduje sve bitne činjenice i okolnosti pod kojima se prema iskazu okrivljenog odigrao događaj i ocenu verodostojnosti ovakvog iskaza može da vrši poređenjem s iskazima drugih lica i materijalnim dokazima. Ako se pojave neke nove okolnosti, nema smetnji da se okrivljeni ponovo sasluša.

³⁶ Iako se kaptiozna i sugestivna pitanja ne pominju eksplicitno u odredbi čl. 9 ZKP-a, koja zabranjuje određene metode saslušanja, smatramo da bi se takva pitanja mogla podvesti pod „druga sredstva kojima se utiče na slobodu volje”, zbunjivanjem okrivljenog (Brkić, S. (2014). *Krivično procesno pravo I*. Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu, 316).

³⁷ Vodinić, V. (1996). *Kriminalistika*. Beograd: Zavod za udžbenike, 243.

³⁸ Bender, Röder & Nack, 1981, navedeno prema: Simonović, B. (1997). *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*. Kragujevac: Pravni fakultet, 134.

³⁹ Kostić, I. (2000). *Kriminalistička psihologija*. Beograd: VŠUP, 174–175.

NAČINI REGISTROVANJA ISKAZA I ZAVRŠETAK SASLUŠANJA

Iskaz okrivljenog se može zabeležiti putem:

- 1) zapisnika;
- 2) tonskog snimanja ili
- 3) optičkog snimanja.

Klasični pisani zapisnik o saslušanju okrivljenog se sastavlja uvek kada se saslušava okrivljeni. Svrha zapisnika je da „sačuva procesnu radnju od zaborava” i posluži kao dokaz o njoj, te da omogući naknadno ispitivanje pravičnosti preduzete radnje.⁴⁰ Druga dva navedena modaliteta beleženja iskaza okrivljenog su fakultativna.

Zapisnik o saslušanju okrivljenog jeste pisani dokument i javna isprava koju organ postupka sastavlja povodom izvođenja ove dokazne radnje. Zapisnik obavezno sadrži sledeće elemente:

- 1) naziv organa postupka pred kojim se preduzima radnja;
- 2) mesto gde se preduzima radnja;
- 3) dan i čas kad je radnja započeta i završena;
- 4) imena i prezimena prisutnih lica i u kom svojstvu prisustvuju, kao i
- 5) naznačenje krivičnog predmeta po kom se preduzima radnja.

Pored toga, iz sadržine zapisnika treba da proizlaze i bitni podaci o toku i sadržini preduzete radnje. Tako će u zapisniku o saslušanju okrivljenog pored elemenata koji su obavezni prema zakonu (lični podaci okrivljenog, upoznavanje s pravima i dužnostima, konstatacije da su mu predloženi navodi krivične prijave i da je okrivljeni pozvan da, ukoliko želi iznese svoju odbranu), organ postupka konstatovati i činjenicu da okrivljeni, na primer, tokom saslušanja prilaže neki materijalni dokaz (na primer, izveštaj lekara o povredama koje je zadobio) ili predlaže saslušanje određenog svedoka kako bi dokazao navode svoje odbrane.⁴¹

U zapisnik se u obliku pripovedanja beleži samo bitna sadržina datih iskaza i izjava. ZKP predviđa da se pitanja unose u zapisnik samo ako je potrebno da se razume odgovor, a kada organ postupka oceni da je potrebno ili na zahtev stranaka ili branioca, u zapisnik će se doslovno uneti pitanje koje je postavljeno i odgovor koji je dat. Pojedini autori s pravom kritikuju ovo reše-

---

⁴⁰ Zlatarić, B., Damaška, M. (1966). *Rječnik krivičnog prava i postupka*. Zagreb: Informator, 370.

⁴¹ Svaki iskaz treba proveriti, a pri ispitivanju potrebno je udovoljiti opravdanim molbama okrivljenog, jer je to često i put za sticanje poverenja i pravog kontakta (Aleksić, Ž. (1988). *Praktikum iz kriminalistike*. Beograd: Naučna knjiga, 166).

nje, navodeći da ovu normu treba tumačiti široko i nastojati da se što češće u zapisniku doslovno navedu pitanja i dobijeni odgovori, a da se ovog uputstva treba posebno pridržavati prilikom predočavanja dokaza i pribavljanja priznanja.⁴² Važne delove teksta, naročito ona mesta kada je okrivljeni priznao da je ranije lagao, treba diktirati doslovno u obliku pitanja i odgovora.⁴³

U pogledu tehnike vođenja zapisnika, moguće su tri varijante. Prva varijanta podrazumeva unošenje iskaza okrivljenog nakon svake njegove rečenice. Mana ovog metoda se ogleda u tome što ispitivač pravi česte pauze, što s jedne strane čini saslušanje dužim, dok s druge strane daje vremena okrivljenom da za vreme pauza sagledava i procenjuje svoj iskaz. Na ovaj način okrivljeni može lakše da uobliči svoje kasnije rečenice tokom davanja iskaza u pravcu izbegavanja odgovornosti. Čak i ako se radi o okrivljenom koji ne želi svesno da lažno iskazuje, ovaj način saslušanja prekida njegovu koncentraciju i tok misli i može dovesti do toga da neke okolnosti nesvesno ne budu izrečene, pa da se samim tim i ne unesu u zapisnik. Druga tehnika beleženja iskaza podrazumeva da je okrivljeni u celosti dao svoj iskaz, a da ispitivač nakon toga dokumentuje njegov iskaz u zapisnik. Dobra strana ove tehnike je što omogućava okrivljenom da se bez prekidanja izjasni o onome što mu se stavlja na teret, a nedostatak je što ispitivač može propustiti niz detalja koje je okrivljeni izneo. Prilikom primene ovog metoda beleženja iskaza naročito je poželjno da ispitivač vodi beleške kako bi izbegao navedeni nedostatak. Treća varijanta beleženja iskaza okrivljenog, koju smatramo i najboljim rešenjem u praktičnoj primeni, jeste podela iskaza u segmente. Najbolje je iskaz okrivljenog podeliti u hronološke i logične celine i nakon završetka svake od njih zabeležiti deo iskaza u zapisnik. Preporuka je da se kritični događaj podeli na faze, na primer, vremenski period pre izvršenja krivičnog događaja (opis lica mesta, eventualno konzumiranje alkohola ili drugih supstanci, druga prisutna lica i sl.), sam kritični događaj (opis radnji koje je preduzeo okrivljeni ili druga lica) i vreme nakon izvršenja krivičnog dela (stav okrivljenog prema događaju, motiv za izvršenje krivičnog dela i sl.). U pogledu prednosti i mana ove tehnike, važi sve što smo već napomenuli, jer je ova tehnika zapravo kombinacija prethodne dve.

Navešćemo neke nedostatke koje sa sobom nosi vođenje klasičnog zapisnika. Pre svega, iskaz okrivljenog fiksiran zapisnički, lišava iskaz simptomatske slike okrivljenog za vreme davanja izjave. Kada osoba koja nije

⁴² Simonović, B. (1997). *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*. Kragujevac: Pravni fakultet, 247. Posebno je potrebno navesti postavljena pitanja i odgovore, naročito kada je okrivljeni u početku poricao izvršenje krivičnog dela, a kasnije priznao i to na sledeći način: „Na vaše pitanje o tome i tome... bio sam ispočetka poricao i izjavljivao... jer... ali sada, posle predočanja tog i tog dokaza... priznajem...” (Vodinić, V. (1996). *Kriminalistika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 251.)

⁴³ Vodinić, V., *op. cit.*, 251.

prisustvovala dokaznoj radnji saslušanja pročita zapisnik o saslušanju okrivljenog, iskaz joj može delovati sigurno i ubedljivo i odati utisak da je davanje iskaza teklo bez zastajkivanja i poteškoća, iako to zapravo nije bio slučaj. Pored toga, iskaz okrivljenog postaje recenzirana verzija samog ispitivača koji, često nesvesno, tom iskazu daje svoj pečat koristeći reči i izraze koji nisu svojstveni okrivljenom. To mogu biti isključivo pravnički termini i konstrukcije (na primer, oduzimanje i prisvajanje, protivpravna imovinska korist i sl.) za koje je teško pretpostaviti da bi ih okrivljeni koristio u svom govoru. U određenim situacijama, iako se na prvi pogled radi o rečima s opštepoznatim značenjem, okrivljeni ne može znati precizno značenje reči koje ona ima u krivičnopravnom smislu. Na primer, reč „dete” u krivičnom pravu se odnosi na tačno određenu dob, dok u običnom govoru može imati šire značenje. Prilikom sastavljanja zapisnika treba iskoristiti onu reč koju je zaista upotrebio sam okrivljeni i naknadnim postavljanjem pitanja ili tumačenjem konteksta iskaza utvrditi na šta je tačno mislio. Iskaz okrivljenog nije literarni sastav i on ne treba u tom smislu da bude „lep”, već pre svega jasan, pa ispitivač i u tom pravcu treba da se uzdrži od intervencija tokom sastavljanja zapisnika.

Iskaz okrivljenog se može zabeležiti i putem tonskog ili optičkog snimanja. Snimanje ne isključuje vođenje zapisnika, a snimak postaje sastavni deo zapisnika. Kad se snimaju izjave više lica, mora se obezbediti da se iz snimka jasno razazna ko je dao izjavu. To se postiže tako što se u slučaju optičkog snimanja kamera uvek usmeri ka licu koje daje iskaz, dok se u slučaju tonskog snimanja, lice koje daje iskaz prethodno predstavi. Moguće je i da lice koje daje izjavu bude najavljeno od strane lica koje rukovodi radnjom, zapisničara ili drugog lica koje pomaže organu postupka, ali je to ređi slučaj u praksi.⁴⁴ Da bi se prilikom tonskog snimanja više lica moglo prepoznati ko je dao izjavu, bitno je da lica ne govore u isto vreme.

Na kraju, istaći ćemo prednosti tonskog i optičkog snimanja u odnosu na klasičan zapisnik, uz napomenu da je zapisničko beleženje iskaza ipak osnovni vid fiksiranja dokazne radnje, dok audio i video snimanje predstavljaju samo njegovu dopunu. Dokumentovanje iskaza putem audio i video opreme daje potpunu sliku o tome kako je teklo saslušanje. Na ovaj način se može pratiti formalna strana pružanja odbrane, tj. da li su okrivljenom predočena njegova prava i dužnosti tokom postupka, na koji način su mu predočeni navodi optužbe, da li je poučen da ima pravo na branioca, da li su tokom saslušanja postavljana neka nedozvoljena pitanja ili je prema njemu primenjivana sila. S druge strane, iskaz okrivljenog je suštinski zabeležen onako kako je okrivljeni iskazao, pa nema opasnosti od toga da se okrivljeni brani da je u zapisnik

---

⁴⁴ Ilić, G., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A. (2014). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*, Beograd: Službeni glasnik, 589.

zabeleženo nešto što nije rekao. Ovakvo dokumentovanje iskaza olakšava posao ispitivaču, jer ne mora da brine da će propustiti da neke okolnosti unese u zapisnik, a pored iskaza okrivljenog, na ovaj način se beleže i reakcije okrivljenog tokom pružanja odbrane. Kao jedna od zamerki fiksiranja iskaza putem zvuka i slike, ističe se da prisustvo uređaja za snimanje može uticati na spontanost ispitivača i okrivljenog, ali s druge strane može uticati na ispitivača da saslušanju pristupi znatno ozbiljnije i koncentrisanije kada zna da se ceo postupak snima. Kasnije pregledanje dobijenog snimka može koristiti ispitivaču da analizira proces saslušanja i eventualno uvidi greške koje bi ispravio tokom kasnijih saslušanja. Takođe, ovi snimci u pravnosnažno okončanim predmetima se mogu koristiti i u stručne i naučne svrhe, pa mogu biti od koristi prilikom obuke policijskog i pravosudnog kadra.

ZAKLJUČAK

ZKP daje procesne okvire i garancije koje se moraju ispuniti da bi se iskaz okrivljenog mogao smatrati zakonitim. Prilikom saslušanja okrivljenog neophodno je primenjivati i osnovna kriminalistička pravila kako bi dobijeni iskaz u što većoj meri doprineo razjašnjenju događaja koji je predmet postupka. Nedostaci u ovoj sferi se mogu manifestovati dvojako. Prvo, nepridržavanje pravila može dovesti do toga da ne budu u potpunosti razjašnjene činjenice koje se tiču krivičnog materijalnog prava i postojanja obeležja krivičnog dela, što može rezultirati pogrešnom pravnom kvalifikacijom krivičnog dela ili zaključka da u radnjama okrivljenog nema bitnih elemenata bića krivičnog dela. S druge strane, posledice se mogu javiti i na polju krivičnog procesnog prava – na primer, ako ispitivač, ne vodeći računa o formulaciji pitanja koja postavlja okrivljenom, postavi sugestivna ili kapciozna pitanja, koja su zabranjena ZKP-om.

Treba imati u vidu da pravila o saslušanju okrivljenog do kojih je do danas došla kriminalistička nauka ne predstavljaju zaključenu listu sugestija i preporuka kojih ispitivač treba da se pridržava. Nemoguće je unapred propisati pravila koja bi bila primenjiva prilikom svakog saslušanja, ali pravila koja su do sada sistematizovana daju značajnu smernicu u cilju što kvalitetnijeg pribavljanja iskaza.

Rezultat uspešnog saslušanja treba da bude iskaz koji je *zakonit*, tj. pribavljen u skladu s odredbama krivičnog procesnog prava i *potpun*, u smislu da je podoban da što preciznije rasvetli činjenice koje se tiču izvršenja krivičnog dela. Ovo se postiže poznavanjem odredaba krivičnog procesnog prava i kriminalističkih pravila koja se tiču saslušanja okrivljenog.

LITERATURA

Naučni članci i monografije

- Aleksić, Ž. (1988). *Praktikum iz kriminalistike*. Beograd: Naučna knjiga.
- Baldwin, J. (1993). Police interview techniques: Establishing truth or proof?. *British journal of criminology* 33 (3): 325–352.
- Bošković, M., Perić, S. (2018). *Kriminalistička psihologija: Priručnik za prikupljanje ličnih dokaza*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sad – Centar za multidisciplinarnu studije forenzike „Dr Arčibald Rajs”.
- Brkić, S. (2014). *Krivično procesno pravo I*. Novi Sad: Pravni fakultet Univerziteta u Novom Sadu.
- Dimitrijević, D. (1972). *Krivično procesno pravo*. Beograd: Savremena administracija.
- Gordon, N., Fleisher, W. (2006). *Effective Interviewing and Interrogation Techniques*. London: Elsevier.
- Grupa autora: The Staff of the Law-Medicine Center (1962). *Criminal Investigation and Interrogation*. S. R. Gerber, O. Schroeder (Eds.). Cincinnati: The W. H. Anderson Company.
- Hatherill, G. H. (1964). The means of interrogation. *Medico-Legal Journal* 32 (3), 164–175.
- Ilić, G., Majić, M., Beljanski, S., Trešnjev, A. (2014). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik.
- Ivanović, Z., Valentina, B. (2016). *Taktika obezbeđivanja iskaza*. Beograd: Kriminalističko-policijska akademija.
- Kostić, I. (2000). *Kriminalistička psihologija*. Beograd: VŠUP.
- Krivokapić, V., Žarković, M., Simonović, B. (2003). *Kriminalistička taktika*. Beograd: VŠUP.
- Markićević, A. (1994). Anatomija lažnog priznanja. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 66 (1–2), 37–59.
- Milić, N. (2006). *Policijsko saslušanje osumnjičenog*. Beograd: Policijska akademija.
- Milić, N. (2005). Simptomatska slika osumnjičenog tokom procesa saslušanja. *Bezbednost* 47 (2), 266–285.
- Mirkov, Ž. (2016). *Pravni i psihološki aspekti iskaza okrivljenog*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija.
- Petrić, B. (1986). *Komentar Zakona o krivičnom postupku (I knjiga)*. Beograd: Službeni list SFRJ.
- Simić-Jekić, Z. (1983). *Krivično procesno pravo SFRJ*. Beograd: Privredna štampa.
- Simonović, B. (2015). Kriminalistika i unapređenje stručnosti krivično procesnih subjekata. *Revija za kriminologiju i krivično pravo* 53 (1), 9–27.
- Simonović, B. (2004). *Kriminalistika*. Kragujevac: Pravni fakultet.
- Simonović, B. (1997). *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*. Kragujevac: Pravni fakultet.

- Stanković, D. (1985). Da li i kada iznuđeno priznanje okrivljenika predstavlja dokaz u krivičnom postupku. *Glasnik Advokatske komore Vojvodine* 57 (4), 16–41.
- Škulić, M. (2014). *Krivično procesno pravo*. Beograd: Pravni fakultet.
- Vasiljević, T., Grubač, M. (2002). *Komentar Zakonika o krivičnom postupku*. Beograd: Službeni glasnik.
- Vodinić, V. (1996). *Kriminalistika*. Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Yeschke, C. (2004). *Interrogation: Achieving Confessions Using Permissible Persuasion*. Springfield: Charles C. Thomas.
- Zlatarić, B., Damaška, M. (1966). *Rječnik krivičnog prava i postupka*. Zagreb: Informator.

Pravni propisi

Zakonik o krivičnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014. i 35/2019.

CRIMINALISTIC RULES ON THE INTERROGATION OF THE DEFENDANT BY THE REPRESENTATIVES OF THE POLICE OR THE PUBLIC PROSECUTOR'S OFFICE THROUGH THE STAGES OF CARRYING OUT THIS EVIDENTIARY PROCEDURE

Review Article

Željko Mirkov Ph.D.

Basic Public Prosecutor's Office in Kikinda

S u m m a r y

The interrogation of the defendant is a significant evidentiary action governed by the provisions of the Criminal Procedure Code (Art. 85 – Art. 90). The performance of the interrogation allows the defendant to provide their defence and make a statement on the criminal offense they are charged with, while the proceeding authority thereby receives a direct statement of facts concerning the criminal offense, from the person who, as a rule, has the best knowledge of how it had been perpetrated.

In Serbian law, the term defendant is a general term used to denominate a suspect, an accused person, defendant and convicted person (Art. 2, para. 1, item 2 of the CPC), and the rules of the CPC pertaining to the interrogation of the defendant as an evidentiary action are applicable in a number of procedural situations, depending on the stage of criminal proceedings.

In the context of our topic, we will deal with procedural situations where the rules governing the interrogation of the defendant as an evidentiary action are implemented during the questioning of a suspect. First and foremost, this is an opportunity for the suspect to be questioned by the police or the public prosecutor's office as early as during the pre-investigation proceedings in accordance with the rules governing the interrogation of the

defendant. This is possible only in exceptional cases and under specific conditions: that the suspect agrees to give their testimony and that both their consent and statement are given in the presence of a defence counsel (Art. 289, para. 4 of the CPC). Second, the provisions governing the interrogation of the defendant will always be applied by the public prosecutor when questioning the suspect during the investigation stage (Art. 300, para. 1 of the CPC). Third, these provisions are applied by the public prosecutor in summary proceedings, where an investigation is not conducted, but only certain evidentiary actions (Art. 499, para. 2 of the CPC).

Generally speaking, the defendant's interrogation process evolves through three stages, which is what determined the structure of this paper. The first stage implies the beginning of the interrogation and consists of three steps, namely, making contact with the defendant, followed by the acquisition of personal information from the defendant and, ultimately, presenting allegations to the defendant on the criminal offense they have been charged with, their rights and obligations. The second stage is related to the very course of providing a statement on the criminal offense which the defendant has been charged with and it consists of a stage in which the defendant gives an undisturbed statement and a stage of questioning the defendant. The recording of the testimonies and the completion of the interrogation represent the third stage of this evidentiary procedure.

The aim of the paper is to present criminal rules regulating the interrogation of a suspect by the police or the public prosecutor's office, in situations when this interrogation is conducted as an evidentiary action in accordance with the provisions of the Criminal Procedure Code.

Key words: interrogation of the suspect, defendant, evidentiary procedure, stages of the interrogation, criminalistic rules